

نگرش پرستاران نسبت به مرگ

حمید حجتی^۱، نفیسه حکمتی پور^۱، طاهره نصرآبادی^۲، سهیلا حسینی^۳

۱. باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، واحد علی آباد کتول، دانشگاه آزاد اسلامی، علی آباد کتول، ایران

۲. گروه پرستاری، واحد تهران پزشکی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۳. گروه پرستاری، بیمارستان ۵ آذر، دانشگاه علوم پزشکی گلستان، گرگان، ایران

* نویسنده مسئول. تلفن: ۰۹۱۲۰۳۹۱۹۴۷ ایمیل: taherehnasrabadi2009@gmail.com

چکیده

زمینه و هدف: مواجهه با پدیده مرگ بیمار مرحله ای اجتناب ناپذیر در حرفه علوم پزشکی به خصوص برای گروه پرستاری می باشد. در بسیاری از موارد پرستار تنها فردی است که در هنگام مرگ، مراقب بیمار است و نگرش نسبت به مرگ یکی از مهمترین عواملی است که بر روی رفتار مربوط به حرفه مراقبت سلامت اثر می گذارد. مطالعه حاضر با هدف بررسی نگرش پرستاران بیمارستان های تامین اجتماعی استان گلستان نسبت به مرگ در سال ۱۳۹۳ انجام گرفت.

روش کار: این مطالعه توصیفی- مقطعی بر روی ۱۰۶ پرستار شاغل در بیمارستان های تامین اجتماعی استان گلستان به روش نمونه گیری سرشماری از بین تمامی افراد واجد شرایط پژوهش انجام گرفت. داده ها توسط پرسشنامه های مشخصات دموگرافیک و مقیاس استاندارد تجدید نظر شده نگرش نسبت به مرگ (DAP-R) جمع آوری و توسط SPSS-16 به کمک آمار توصیفی (فراوانی، میانگین، انحراف معیار) و آمار استنباطی (آزمون تی مستقل، آنالیز واریانس، آزمون تعقیبی شفه، آزمون تعقیبی توکی و همبستگی پیرسون) تجزیه و تحلیل شد.

یافته ها: نتایج پژوهش نشان داد میانگین و انحراف معیار نگرش به مرگ پرستاران $14/4 \pm 150/23$ بود. آزمون آماری رگرسیون چندگانه بین نگرش به مرگ با سابقه کار همبستگی منفی معنی داری را نشان داد ($p < 0/007$)، بطوری که با هر سال افزایش سابقه کاری نگرش منفی به مرگ ۵ برابر کمتر می شد. همچنین بین نگرش به مرگ و آموزش همبستگی مثبت معنی دار مشاهده شد ($p < 0/003$). لذا پرستارانی که دوره های آموزشی و کارگاه های مراقبت از مرگ را گذرانده بودند، نگرش بهتری داشتند.

نتیجه گیری: نتایج این پژوهش نشان داد که پرستاران نسبت به مرگ نگرش مثبتی داشتند. پرستاران به دلیل ماهیت شغلی خود زمان طولانی تری را برای مراقبت از این بیماران و همراهانشان سپری می کنند و ارتباط نزدیک تری با اعضای خانواده و همراهان بیماران دارند. وجود دید و نگرش مثبت در پرستاران می تواند در مراقبت از بیماران و حمایت اعضای خانواده آنها موثر باشد.

واژه های کلیدی: نگرش، پرستاران، مرگ

دریافت: ۹۳/۱۱/۶ پذیرش: ۹۴/۳/۲۸

مقدمه

مرگ به عنوان پایانی بر فعالیت آگاهانه موجود زنده تلقی می شود (۱). در میان قدرت های فراطبیعی، مرگ از عناصر مهمی است که از دیرباز ذهن بشر را به خود مشغول کرده است (۲). مرگ یک واقعیت بیولوژیکی و روان شناختی است که

اندیشیدن به آن ترسناک بوده و اغلب مردم ترجیح می دهند به آن فکر نکنند (۳)، چرا که مرگ آسیب پذیری بشر را بر خلاف پیشرفت های تکنولوژیکی یادآوری می کند و اضطراب و ترس از مرگ، تجربه ناخوشایند و رایج انسان ها است (۴). هر انسانی سرانجام با واقعه مرگ رو به رو می شود، اما

گروه‌های خاصی در جامعه به دلایل مختلف بیشتر با این پدیده در تماس هستند. مرگ رخدادی مهم، متعدد و روزمره در حرفه پرستاری است (۵). پرستاران از اعضای مهم تیم مراقبت محسوب می‌شوند (۶) و هر روز شاهد مرگ بیمارانی هستند که روزهای آخر عمرشان را سپری می‌کنند. نگرش نسبت به مرگ یکی از مهمترین عواملی است که بر روی رفتار مربوط به حرفه مراقبت سلامت اثر می‌گذارد (۷). اگر کارکنان بهداشتی درمانی در زندگی خود مرگ را موضوعی ترسناک و شوم ببیندارند، نخواهند توانست به صورتی آرام و موثر با مرگ بیماران روبرو شوند. از سوی دیگر بخش اعظم مواد آموزشی در پرستاری کشور ما ملهم از دانش تولید شده در کشورهای صنعتی غرب است و سیستم مراقبتی غرب بر پایه عقاید علمی و غیرمذهبی است (۶). در جهان غرب، مرگ نوعی پایان تلقی می‌شود و شاید دلیل آن عدم کنترل انسان بر آن باشد (۸). همین فقدان کنترل است که نگرانی و اضطراب زیادی را در بیشتر انسان‌ها برمی‌انگیزد. پرستاران در برابر این نوع نگرانی و اضطراب ایمن نیستند و با وجود چنین نگاهی به مرگ نمی‌توان انتظار ارائه مراقبت مناسب از بیمارانی رو به مرگ و خانواده آنها را بر اساس عقاید مذهبی حاکم بر جامعه داشت (۶). در عین حال تحقیقات اندکی در رابطه با نگرش پرستاران نسبت به مرگ انجام شده است. بعضی تحقیقات تاثیر عوامل مذهبی از قبیل اعتقاد به آخرت، اعتقاد به زندگی پس از مرگ و اعتقاد به اینکه یک روز همه می‌میرند را بر نگرش پرستاران نسبت به مرگ مورد بررسی قرار داده‌اند (۹). راسک^۱ در مطالعه خود اثر جنسیت را بر نگرش نسبت به مرگ گزارش کرد و در یافته‌های پژوهش خود بیان نمود که زنان نسبت به مردان از اضطراب مرگ بالاتری برخوردارند (۱۰). مطالعه دیگری نیز نشان داد که برنامه‌های آموزشی به صورت مثبت

نگرش منفی دانشجویان پرستاری را نسبت به مرگ و بیماران در حال مرگ تغییر می‌دهد (۱۱). مرور متون از برگزاری برنامه‌های آموزشی که نظرات پرستاران را نسبت به مرگ و مراقبت از بیماران در حال مرگ تغییر می‌دهد، به خوبی حمایت می‌کند (۷). یک مطالعه انجام شده در کرمان نشان داد نگرش دانشجویان پرستاری در مورد مرگ و مراقبت از افراد در حال مرگ متفاوت بود. همچنین دیدگاه شخصی پرستاران نسبت به مرگ تأثیر مستقیمی بر مراقبت آنان از بیماران در حال مرگ داشت (۸). انجمن دانشکده‌های پرستاری آمریکا ادعا کرد که یکی از شایستگی‌های ضروری برای پرستاران جهت فراهم کردن مراقبت با کیفیت بالا، شناسایی نگرش، احساسات و ارزش‌های آنها درباره مرگ و مردن است (۱۲).

امروزه مسئولیت مراقبت از بیماران بدحال به بیمارستان محول شده است و بیش از ۷۰ درصد مرگ و میر شهرنشینان در بیمارستان رخ می‌دهد. بنابراین پزشکان و پرستاران به دلیل ماهیت شغلی خود بیش از سایر افراد با مفهوم مرگ سر و کار دارند. پرستاران از اعضای مهم تیم مراقبت محسوب شده و در تعاریف پرستاری از تسکین دردها، حفظ و توسعه امکانات انسانی و مرگ با عزت و آرام سخن به میان آمده است. اگر کارکنان بیمارستانی مرگ را موضوعی ترسناک و شوم ببیندارند، نخواهند توانست به صورتی آرام و موثر با مرگ بیماران روبه رو شوند (۶). بنابراین با عنایت به اهمیت مرگ، محققان بر آن شدند تا به تعیین نگرش پرستاران شاغل در بیمارستان‌های تامین اجتماعی استان گلستان نسبت به مرگ در سال ۱۳۹۳ بپردازند.

روش کار

این مطالعه توصیفی-مقطعی بر روی ۱۰۶ نفر از پرستاران شاغل در بیمارستان‌های تامین اجتماعی استان گلستان در دو بیمارستان حکیم جرجانی گرگان

^۱ Russe

و خاتم الانبیاء گنبد در سال ۱۳۹۳ انجام گرفت. نمونه پژوهش بر اساس سرشماری از بین افراد واجد شرایط انتخاب شد. معیارهای ورود به مطالعه شامل داشتن حداقل مدرک کارشناسی پرستاری با سابقه کاری ۲ سال و عدم ابتلا به بیماری روحی- روانی بود. کلیه پرستاران با قرارداد معین و آنهایی که تمایل به شرکت در مطالعه نداشتند، از این مطالعه حذف شدند. از بین ۱۵۸ پرستار واجد شرایط مطالعه، ۳۲ نفر تمایل به همکاری نداشتند و ۲۰ نفر هم به دلیل ناقص پرکردن پرسشنامه‌ها از مطالعه حذف شدند.

جهت جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه مشخصات دموگرافیک و مقیاس استاندارد نگرش پرستاران نسبت به مرگ (DAP-R)^۱ استفاده شد. پرسشنامه اطلاعات دموگرافیک حاوی اطلاعاتی نظیر سن و جنس و تاهل و میزان سابقه کار و محل خدمت و سابقه مراقبت از بیمار در حال احتضار و گذراندن دوره‌های آموزشی مراقبت از بیمار در حال احتضار بود. مقیاس استاندارد نگرش پرستاران نسبت به مرگ شامل ۳۲ سوال است که به وسیله تجزیه و تحلیل عاملی به ۵ جزء که شامل ترس از مرگ (۷ گویه)، اجتناب از مرگ (۷ گویه)، قبول مرگ به عنوان یک واقعه طبیعی (۵ گویه)، قبول نگرش و رویکرد مرگ (۱۰ گویه) و پذیرش فرار از مرگ (۵ گویه) تقسیم شده است. سوالات بر اساس مقیاس لیکرت از ۱ تا ۷ (= کاملاً مخالفم تا ۷ = کاملاً موافقم) نمره‌گذاری می‌شوند. حداقل و حداکثر نمره‌ای که می‌توان از این پرسشنامه کسب نمود بین ۱۶۰-۳۲ می‌باشد. روایی این پرسشنامه توسط ۱۰ تن از اعضای هیئت علمی دانشکده پرستاری دانشگاه آزاد اسلامی واحد علی‌آباد کتول و سایر دانشگاه‌های علوم پزشکی مورد تأیید قرار گرفت. پایایی این ابزار توسط باقریان و همکاران در سال ۱۳۸۸ با ضریب همبستگی $r=0/77$ مورد تأیید قرار گرفت (۷). در این مطالعه، محقق بعد از تصویب طرح در باشگاه

پژوهشگران جوان دانشگاه آزاد اسلامی و کسب مجوز از مسئولین دانشگاه و مراجعه به بیمارستان‌های تامین اجتماعی استان و توضیح اهداف پژوهش به مسئولین و کسب اجازه از مسئولین بخش‌ها و جلب رضایت واحدهای پژوهش، پرسشنامه را در اختیار آنها قرار داده و این امکان به واحدهای پژوهش داده شد تا در صورت عدم تمایل به ادامه شرکت، از مطالعه انصراف دهند. همچنین به تمامی واحدهای پژوهش این اطمینان داده شد که اطلاعات بی‌نام و محرمانه جمع‌آوری می‌شود. پرسشنامه‌ها به مدت ۲۰ دقیقه تکمیل و بعد از جمع‌آوری، داده‌ها وارد نرم افزار آماری SPSS-16 شد. سپس توسط آمار توصیفی (جداول، میانگین، انحراف معیار) و آمار استنباطی (آزمون تی مستقل، آنالیز واریانس، آزمون تعقیبی شفه، آزمون تعقیبی توکی) تحلیل شد.

یافته‌ها

میانگین سن واحدهای پژوهش $33/8 \pm 4/5$ سال بود. از نظر جنسیت ۷۴ درصد (۷۸ نفر) زن و ۲۶ درصد (۲۸ نفر) مرد، از نظر وضعیت تاهل ۷۱ درصد (۷۵ نفر) متاهل و ۲۹ درصد (۳۱ نفر) مجرد بودند. بیشترین سابقه کاری ۳۹ درصد (۴۱ نفر) بالای ۱۰ سال سابقه و کمترین میزان ۲۹ درصد (۳۱ نفر) بین ۱۰-۵ سال سابقه کاری داشتند. همچنین ۴۸ درصد (۵۱ نفر) سابقه مراقبت از بیمار در حال احتضار را داشتند. حدود ۷۲ درصد (۷۶ نفر) از پرستاران در خصوص دوره‌های مراقبت از بیمار در حال احتضار آموزش ندیده بودند و تنها ۲۸ درصد (۳۰ نفر) آموزش دیده بودند. میانگین و انحراف معیار میزان نگرش به مرگ در پرستاران $14/4 \pm 150/23$ بود و بین نگرش به مرگ با سن $(p=0/16)$ ، جنس $(p=0/26)$ ، تأهل $(p=0/89)$ و سابقه مراقبت از بیمار در حال احتضار $(p=0/59)$ ارتباط معنی‌داری در آزمون همبستگی پیرسون مشاهده نشد. اما بین

¹ Death Attitude Profile Revised

پیرسون بین نگرش به مرگ با بخش محل خدمت رابطه معنی‌داری نشان داد ($p=0/01$). که آزمون تعقیبی توکی این رابطه را بین بخش ICU با بخش داخلی ($p=0/01$) و اورژانس نشان داد ($p=0/03$). بطوری که در بخش ICU نگرش مثبت کمتری به مرگ وجود داشت و بیشترین نگرش مثبت به مرگ مربوط به بخش داخلی و اورژانس بود (جدول ۱).

نگرش به مرگ با سابقه کار رابطه معنی‌داری دیده شد ($p=0/005$) که آزمون تعقیبی شفه این رابطه را بین سابقه بالای ۱۰ سال با ۵-۱۰ سال سابقه نشان داد ($p=0/005$); بطوری که افراد بالای ۱۰ سال سابقه کار نگرش منفی کمتری به مرگ داشتند. همچنین بین نگرش به مرگ و آموزش همبستگی معنی‌داری مشاهده شد ($p<0/003$) و نیز آزمون همبستگی

جدول ۱. ارتباط نگرش به مرگ با مشخصات دموگرافیک در پرستاران مراقبت کننده از بیمار درحال احتضار مرگ

P-Value	میانگین و انحراف معیار	تعداد	مشخصات دموگرافیک
0/26	151 ± 13	78	زن
	147 ± 19	28	مرد
0/16	155 ± 15	72	زیر ۳۰
	149 ± 14	71	۳۰-۴۰
0/89	149/5 ± 14	31	مجرد
	150 ± 15	75	متاهل
0/59	149 ± 16	51	دارد
	151 ± 13	55	ندارد
0/16	154 ± 15	30	بله
	149 ± 15	76	خیر
0/01	152 ± 11	30	جراحی
	146 ± 15	20	CCU
	140 ± 22	15	ICU
	155 ± 12	26	داخلی
	149 ± 15	7	NICU
0/007	159 ± 10	8	اورژانس
	151 ± 12	34	زیر ۵
	156 ± 10	31	۵-۱۰
	145 ± 18	41	بالای ۱۰

بودند (۱۵). چویک^۱ و همکاران نیز در مطالعه خود بیان کردند نگرش پرستاران ترکیه نسبت به مرگ و مراقبت از بیماران در حال مرگ کمتر و منفی‌تر از نگرش پرستاران گزارش شده در مطالعات دیگر بود (۱۶) که می‌تواند به دلیل تفاوت‌های فرهنگی باشد. ناهمخوانی بین نتایج مطالعات انجام شده در ارتباط بین پذیرش مرگ و نگرش نسبت به مراقبت از

بحث

نتایج این پژوهش نشان داد میزان نگرش به مرگ اکثریت واحدهای پژوهش مثبت بود که با نتایج مطالعه باقریان و همکاران، افراسیابی فر و همکاران، و عبدلهی و همکاران همخوانی داشت (۱۲، ۱۳، ۱۴). براون و همکاران نیز در مطالعه خود نشان دادند که پرستاران از نگرش مثبتی نسبت به مرگ برخوردار

¹ Cevik

بیماران در حال مرگ نشان می‌دهد که فرهنگ و مذهب می‌تواند نقش مهمی در توسعه این نگرش بازی کند (۱۵) و درک ارزش‌ها و باورهای مراقبین بهداشتی می‌تواند به قبول و درک معنی مرگ کمک نماید (۱۷). مطالعه دیگر روی نگرش پرستاران نسبت به مراقبت از بیماران دارای بیماری لاعلاج نشان داد که مرگ موجب نگرانی‌ها و ترس‌هایی برای مراقبین بهداشتی می‌شود که بر کیفیت خدمات مراقبتی اثر می‌گذارد (۱۸).

در این مطالعه بین نگرش به مرگ با سابقه کار ارتباط معنی‌داری وجود داشت. بطوری که با افزایش سابقه کار، نگرش منفی به مرگ کمتر می‌شد که می‌تواند به دلیل افزایش تجربه و عادی شدن این مسئله باشد. در مطالعه باقریان و همکاران نیز مشاهده شد که دانشجویان پرستاری بم نسبت به دانشجویان پرستاری کرمان ترس کمتری را نسبت به مرگ داشتند (۷)، مطالعات زیادی نشان داده‌اند که افرادی که مرگ نزدیکان خود را از نزدیک دیده‌اند، اضطراب کمتری را در رابطه با مرگ نشان داده‌اند (۱۸).

لانگه و همکاران نیز در مطالعه خود بیان کردند که ارتباط معنی‌داری بین سن، تجربه پرستاری، تجربه قبلی مراقبت از بیماران دارای بیماری لاعلاج و نگرش نسبت به مرگ وجود داشت و پرستاران با تجربه کار بیشتر نگرش مثبت تری نسبت به مرگ و مراقبت از بیماران در حال مرگ داشتند (۱۹). با توجه به مطالعات انجام شده در این زمینه، افرادی که مرگ را از نزدیک تجربه کرده‌اند، نسبت به افرادی که هیچ تجربه‌ای در این زمینه ندارند، اضطراب کمتری نسبت به مرگ داشتند (۱۷). این مطلب را با این حقیقت می‌توان توجیه کرد که بعضی افراد از فکر کردن در مورد دورنمای مرگ و اینکه چگونه می‌میرند و بعد از مرگ زندگی و نحوه آن چگونه خواهد بود، هراس و اضطراب دارند.

در مطالعه حاضر بین نگرش به مرگ با آموزش نیز ارتباط معنی‌داری وجود داشت. پرستارانی که دوره‌های آموزشی و کارگاه‌های مراقبت از بیماران در حال مرگ را گذرانده بودند، نسبت به افرادی که آموزش ندیده بودند، نگرش مثبت تری نسبت به مرگ و تمایل بیشتری به مراقبت از افراد در حال مرگ داشتند. ماتسوئی^۴ و همکاران در پژوهش خود نشان دادند که نگرش بهتر نسبت به مرگ و مراقبت از بیماران در حال مرگ بطور مثبت با حضور در سمینارهای آموزشی و بطور منفی با ترس از مرگ ارتباط داشت (۲۰) که با یافته‌های حاصل از این مطالعه همخوانی داشت. چویک و همکاران نیز در مطالعه خود به این نتیجه رسیدند که رابطه معناداری بین سطح تحصیلات، تمایل به مراقبت از بیماران در حال مرگ و نگرش نسبت به مرگ و مراقبت از بیماران در حال مرگ وجود داشت و فقدان تجربه و آموزش موجب نگرش منفی به مرگ می‌گردید (۱۶). ایرانمش و همکاران در تحقیق خود بیان کردند که فقدان آموزش و تجربه، همچنین محدودیت‌های فرهنگی و حرفه‌ای، ممکن است به نگرش منفی پرستاران نسبت به برخی از جنبه‌های مراقبت از افراد محتضر، کمک کند (۲۱). نتایج این مطالعه با مطالعات ککوبوم^۱ و همکاران؛ و باقریان و همکاران که بیان می‌کردند برنامه‌های آموزشی، تجربه شخصی و کاری باعث افزایش نگرش مثبت افراد نسبت به مرگ می‌شود، همخوانی داشت (۷،۲۲). همچنین در رابطه با ارتباط نگرش نسبت به مرگ و بخش محل خدمت در مطالعه حاضر رابطه معنی‌داری مشاهده شد که بیشترین نگرش مثبت نسبت به مرگ و کار در بخش‌های داخلی و اورژانس بود که با مطالعه آقاجانی و همکاران مبنی بر این که پرستاران بخش‌های عمومی اضطراب مرگ کمتری نسبت به بخش‌های ویژه داشتند همسو بود (۲).

^۱ Kwekkeboom

استان گلستان بود که پیشنهاد می‌شود چنین مطالعاتی با حجم نمونه بیشتر در سایر دانشگاه‌های علوم پزشکی انجام شود.

نتیجه گیری

نتایج این مطالعه نشان داد که پرستاران شاغل در بخش‌های تأمین اجتماعی استان گلستان نگرش مثبتی نسبت به پدیده مرگ داشتند و چون پرستاران به دلیل ماهیت شغلی خود اولین کسی هستند که با بیماران بدحال و مشرف به مرگ و همچنین خانواده و دوستان بیمار در حال احتضار در تماسند و زمان طولانی تری را برای مراقبت از این بیماران و همراهانشان سپری می‌کنند و ارتباط نزدیک تری با اعضای خانواده و همراهان بیمار دارند، وجود دید و نگرش مثبت در پرستاران می‌تواند در مراقبت از بیماران و حمایت اعضای خانواده آنها موثر باشد.

تشکر و قدردانی

از کلیه مسئولین بیمارستان‌های تأمین اجتماعی و سوپروایزر آموزشی بیمارستان خاتم الانبیاء گنبد، غلامرضا نوباقی و محسن آقاملایی، سوپروایزر آموزشی بیمارستان حکیم جرجانی گرگان، تقدیر و تشکر به عمل می‌آید. این پژوهش از طرح مصوب دانشگاه آزاد اسلامی علی آباد کتول با شماره ۵/۱۲۹۶ و حمایت مالی باشگاه پژوهشگران جوان دانشگاه آزاد اسلامی واحد علی آباد کتول انجام گرفت.

تغییرات در علل مرگ و پیشرفت در تکنولوژی پزشکی منجر شده که امروزه پرستاران بیشتر از قبل درگیر مراقبت‌های پایان زندگی شوند (۲۳). مراقبت از بیماران رو به مرگ می‌تواند یک تجربه استرس‌زا و دشوار برای پرستاران باشد (۱۶). علاوه بر تجربیات شخصی و حرفه‌ای، نگرش آنان نسبت به مرگ ممکن است مراقبت از افراد در حال مرگ را تحت تاثیر قرار دهد (۱۶-۲۳). نگرش پرستاران نسبت به مرگ از زندگی شغلی و فردی آنان نشأت می‌گیرد و تحت تاثیر عوامل مختلفی مثل سن، مذهب، شرایط خانوادگی و تجارب قبلی از مرگ و بیماری می‌باشد. آنها باید اطلاعات و دانش خود را در زمینه مرگ ارتقا دهند و از آخرین اطلاعات و دانش روز اطلاع داشته باشند تا بتوانند آنها را در امر مراقبت از بیماران مورد استفاده قرار دهند (۱۳).

نتایج این مطالعه نشان داد آموزش و سابقه کاری در ایجاد نگرش منفی پرستاران مورد مطالعه نسبت به مرگ دخیل بود. لذا با در نظر داشتن این موضوع که لازمه بهبود دانش و آموزش می‌باشد، این نتایج می‌تواند به مسئولین آموزشی بیمارستان‌ها کمک نماید تا برنامه‌های آموزشی لازم جهت ارتقاء دانش پرستاران در مورد مرگ را تدوین نمایند (۲۴). فراهم کردن یک محیط تعاملی که پرستاران بتوانند احساسات شخصی خود را درباره مرگ و مردن بیان کنند، می‌تواند یک روش بالقوه موثر باشد (۱۶).

یکی از محدودیت‌های این پژوهش حجم نمونه کم به دلیل محیط پژوهش بیمارستان‌های تأمین اجتماعی

References

1. Seraji M. The nature of brain death from the viewpoint of Quran and Hadith. Journal of Arak University of Medical Sciences 2011; 13(5): 65-77. [Persian]
2. Aghajani M, Valiee S, Tol A. Death anxiety amongst nurses in critical care and general wards. Iranian Journal of Nursing 2011; 23(67): 59-68. [Persian]
3. Abdel-Khalek AM, Tomas-Sabado J. Anxiety and death anxiety in Egyptian and Spanish nursing students. Death Study 2005; 29(2): 157-69.
4. Tavan B, Jahani F, Hekmatpou D. Meaning of death from academicians' point of view: a qualitative research. Journal of Qualitative Research in Health Sciences 2014; 2(4): 358-65. [Persian]
5. Shiekhy S, Isazadegan A, Basharpour S, Maroei Millan F. The relationship between death obsession and death anxiety with hope among the nursing students of Urmia University of Medical Sciences.

- Journal of Nursing and Midwifery, Urmia University of Medical Sciences 2013; 11(6): 410-418. [Persian]
6. Zargham-Borojeni A, Mohammadi R, Haghdoost-Oskuei S.F. Death, the familiar strange (meaning of death from Iranian nurses' perspective): a qualitative study. *Iranian Journal of Nursing* 2007; 20 (51): 1-13. [Persian]
  7. Bagherian S, Iranmanesh S, Abbaszadeh A. Comparing Bam and Kerman nursing students' attitudes about death and dying. *Journal of Nursing and Midwifery, Kerman (Razi) University of Medical Sciences* 2009; 9(1&2): 54-60. [Persian]
  8. Deffner JM, Bell SK. Nurses' death anxiety and comfort level during communication with patients and families regarding death, and exposure to communication education: a quantitative study. *Journal for Nurses Staff Development* 2005; 21(1):19-23.
  9. Lundmark M. Attitudes to spiritual care among nursing staff in a Swedish oncology clinic. *Journal of Clinical Nursing* 2006; 15(7): 863-74.
  10. Russc RJ, Gatliff C, Reece M, Spottswood D. Death anxiety across the adult years: an examination of age and gender effects. *Death Studies* 2007; 31: 549-61.
  11. Kwekkeboom KL, Vahl C, Eland J. Companionship and education: a nursing student experience in palliative care. *Journal of Nursing Education* 2005; 44(4): 169-76
  12. Bagherian S. Iranmanesh S. Dargahi H. Abbaszadeh A. Nurses' attitudes toward caring of dying patients in Cancer Center and Vali-e- Asr hospital in Tehran. *Journal of Nursing and Midwifery, (Razi) Kerman University of Medical Sciences* 2009; 9 (1&2): 8-14. [Persian]
  13. Afrasiabifar A, Mohammad-Hosseini S, Momeni A, Alamdar AK. Knowledge, attitude and practice of nurses regarding taking care of dying patients in hospitals affiliated to Yasuj University of Medical Sciences. *Armaghan-e- Danesh* 2001; 8 (31): 91-98. [Persian]
  14. Abdullahi A, Alimohammadi N. Mohammadi M. Hassanzadeh A. Comparative study of knowledge, attitude and practice of nurses and physicians about care of dying patients and their families in hospitals affiliated to Isfahan University of Medical Sciences. *Journal of Nursing and Midwifery Research* 1999; 14: 59-64. [Persian]
  15. Braun M, Gordon D, Uziely B. Associations between oncology nurses' attitudes toward death and caring for dying patients. *Oncology Nursing Forum* 2010; 37(1): 43-9.
  16. Cevik B, Kav S. Attitudes and experiences of nurses toward death and caring for dying patients in Turkey. *Cancer Nursing* 2013;36(6): 58-65
  17. Wessel E.M, Rutledge D.N. Home care and hospice nurses' attitudes towards death and caring for dying patients. *Journal of Hospice and Palliative Nursing* 2005; 7: 212-218.
  18. Gama G, Barbosa F, Vieira M. Factors influencing nurses' attitudes toward death. *International Journal Palliative Nursing* 2012; 18(6):267-73.
  19. Lange M, Thom B, Kline NE . Assessing nurses' attitudes toward death and caring for dying patients in a comprehensive cancer center. *Oncology Nursing Forum* 2008;35(6):955-9
  20. Matsui M, Kanai E, Kitagawa A, Hattori K. Care managers' views on death and caring for older cancer patients in Japan. *International Journal Palliative Nursing* 2013;19(12):606-11.
  21. Iranmanesh S, Dargahi H, Abbaszadeh A. Attitudes of Iranian nurses toward caring for dying patients. *Palliat Support Care* 2008;6(4):363-9.
  22. Kwekkeboom KL, Vahl C, Eland J. Companionship and education: a nursing student experience in palliative care. *Journal of Nursing Education* 2005; 44(4): 169-76.
  23. Rolland RA, Kalman M. Nurses' attitudes about end-of-life referrals. *Journal of New York State Nurses Association* 2008;38(2):10-2.
  24. Vasegh-Rahimpoor F. Noghani F. Imam Khomeini Hospital Nurses' knowledge and attitudes about caring before and after patient's death. *Journal of Nursing and Midwifery, Tehran University of Medical Sciences (Hayat)* 2005; 10 (21): 5-11. [Persian]

Attitudes of Nurses towards Death

Hojjati H¹, Hekmati Pour N¹, Nasrabadi T*², Hoseini S³

1. Young Researchers and Elite Club, Aliabad katoul Branch, Islamic Azad University, Aliabad katoul, Iran.

2. Department of Nursing, Tehran Medical Sciences Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

3. Department of Nursing, 5-Azar Hospital, Golestan University of Medical Science, Gorgan, Iran.

* *Corresponding author.* Tel: +989120391947 E-mail: taherehnasrabadi2009@gmail.com

Received: Jan 26, 2015 Accepted: Jun 18, 2015

ABSTRACT

Background & objectives: Confrontation with the phenomenon of patient death is an inevitable part of work in therapeutic professions, especially for nursing staff. In many cases, the nurse is the only person at the time of patient death and the attitude toward death is an important factor that may affect the behaviors of health care professionals. This study aimed to evaluate the attitudes of nurses in hospitals affiliated to Social Security Organization in the Province of Golestan towards patient death.

Methods: In this cross-sectional and descriptive study, 106 nurses working in the hospitals of social security organization in Golestan province were selected to participate in the study through the consensus sampling method. Demographic characteristic form and the revised standard scale of attitude toward death (DAP-R) were used for data gathering. Descriptive (frequency, mean and standard deviation) and inferential statistics (t student, ANOVA, Tukey & Shefeh test, Pearson) were used to analyze data in SPSS v.16.

Results: The results showed the mean and standard deviation of attitudes towards death was above the standard average (150.23±14.48). Multivariate regression analysis showed a significant correlation between attitudes toward death and work experience of nurses ($p<0.007$). So, with each year of work experience, negative attitude towards death was decreased by 5 times. Also there was significant correlation between attitude to death and education ($p<0.003$). The nurses who had passed courses or workshops about care of deceased patients had better attitudes.

Conclusion: This study showed that nurses almost had a positive attitude towards death. They spend longtime and closer relationship with patients and their families or relatives. Positive perspective of nurses regarding death care can be effective in supporting of patients and their family members.

Keywords: Attitude, Nurses, Death.